

Marija Remienė
„Draugo“ redakcijos archyvas

Lietuvos Respublikos atkūrimo šimtmečio jubiliejui pašvęsto leidinio skaitytojams Lietuvoje ir išeivijoje

„Tėvynė – tai ne milijonai žemės valakų, ne miškai, ne upės. / Tėvynės sąvoka moralinė. / Žmogus širdy nešiojasi Tėvynę. / Tik tas jos nepraras, kas nenorės...“ – taip žmogaus esmės ryšį su Tėvyne yra apmąstęs istorinių dramų autorius Juozas Grušas. Dėl okupantų prievartos ar kitų negandų netekusiems Lietuvos emigrantams Amerikoje jau beveik du šimtmečius lietuviybė tapo moraliniu, kultūriniu, religiniu gyvenimo pamatu – sąmoningumo centru, kuris leido išsaugoti lietuviškąją tapatybę kaip žmoniškumą ir pilietiškumą pačiomis sudėtingiausiomis aplinkybėmis.

Svetimoje žemėje, kitų kultūrų apsuptyje neprarasti Tėvynės galėjo tik tie, kuriems Lietuva išliko širdies tvirtove, sąmoningo pasišventimo jos prigimtinai kultūrai uola, gimtosios žemės laisvės atgavimo vilties žvaigždė. Poetas Bernardas Brazdžionis šį emigracijos žmonių esmės ryšį su Lietuva aukštuoju bibliniu stiliumi yra suformulavęs eilėraštyje „Lietuvos vardas“: „Lietuva – devynios aukso saulės! / Kam užges tėvynė širdyje, / Tuščias ir beprasmiš bus pasaulis“.

Amerikoje – pasaulio laisvės ir demokratijos saloje naujus namus suradusiems lietuviams pasaulis be Tėvynės netapo tuščias ir beprasmiš, nes jų savimone valingai buvo sutelkta į Lietuvą, į didžiausią rūpestį dėl jos laisvės atgavimo ir bendrojo gėrio kūrimo, pamatinių tautos vertybių išsaugojimo. Ypač tai pasakytina apie karo pabėgėlius – dipukus, kurie atvyko į Ameriką po II Pasaulinio karo iš Vokietijos pabėgėlių stovyklų. Netekę Tėvynės, kurią taip mylėjo, ir Valstybės, kurios puoselėjimui buvo pasiryžę atiduoti visas savojo gyvenimo jėgas, Vasario 16-osios augintiniai (didelė jų dalis – sąmoningiausių, kūrybingiausių) per XX a. vidurio katastrofą staiga buvo praradę ir Tėvynę, ir Lietuvos Respubliką. Daiktai, viešasis pasiturinčių šeimų statusas paprotinėje katalikiškoje visuomenėje, kuris taip buvo branginamas, turtas, kuris toks svarbus įsigyvenantiems, įsitvirtinantiems savojoje žemėje, viskas pavirto į nieką paskutinėmis karo dienomis, kai per pačią 1944-ųjų rugiapjūtę, artėjant Rytų frontui, skubiai sukrautos vežimų su šeimomis gurguolės patraukė į Vakarus. Bėgimo į Egiptą bibliniu vaizdiniu vėliau šį lietuvių emigrantų, bėgusių nuo galinčių pasikartoti birželio 14-osios sovietinių represijų, kelią ne kartą paveiksluose vaizdavo dailininkas Pranas Domšaitis, vienas didžiausių lietuvių egzodo kūrėjų, anksti suvokusių, kad „gimtas kraujas niekada nemeluoja“. Praradusių Tėvynę mūsų egzodo žmonių vienintelis nenykstantis turtas buvo tik tai, kas išliko jų sąmonėje, jų širdyje ir sieloje.

Daug sykių išeivijos tyrinėtojų pastebėta, kad Vasario 16-osios augintiniai Amerikoje ne tik susitelkė į politinę Lietuvos išlaisvinimo iš okupacijos misiją, kuri buvo svarbiausia jų viešosios veiklos pastanga. Antrasis mūsų kultūros periodas emigracijoje JAV kultūrinėmis pajėgomis švytėjo kelis dešimtmečius neįtikėtinu ryškumu, atskleidė ypatingas lietuvių tautos galias išsaugoti kultūrinius pamatus svetimoje žemėje ir atlikti tai, kas turėjo būti atliekama Lietuvoje – kuriama, rengiama, puoselėjama. M. K. Čiurlionio ir jo bendraminčių XX a. pradžioje pradėtą kurti naujojo lietuviškojo meno erdvę, vėliau plėtotą Kaune, laikinojoje valstybės sostinėje, XX a. II pusėje jau išeivijoje tęsė ir atnaujino ne tik talentingiausi mūsų kūrėjai, bet ir iš visos lietuvių naujosios emigracijos subrendusi, sąmoninga ir kultūrai pasižventusi lietuviškoji bendruomenė, susitekusi ne tik Chicago’je, bet ir Boston’e, Brooklyn’e, Toronto’e ir daugybėje kitų Vakarų valstybių miestų ir nuošalių gyvenviečių. Lietuvių egzilio kultūros aukso amžių ženklina ne tik literatūros, muzikos, dailės kūriniai ir mokslo intelektualiniai darbai, bet ir pamatiniai kultūros projektai: Lietuvių fondas, Lietuvių enciklopedija, leista Boston’e, dienraštis „Draugas“ ir Draugo fondas, Čikagos lietuvių opera, Čiurlionio galerija ir jos sukaupti dailės rinkiniai būsimai Nepriklausomai Lietuvai, dainų ir šokių skaitlingosios šventės ir daugelis kitų prasmingų projektų. Viską finansuodami savo lėšomis, dėl to apribodami savo šeimų gerovę, lietuvių kultūros kūrėjai ir puoselėtojai JAV padėjo pamatą moderniam lietuvių kultūros buvimui demokratiniam Vakarų pasaulyje. Tai darėta ir dar daroma su nepaprastu pasižventimu, pasiaukojimu dėl bendrojo gėrio. Vasario 16-osios augintiniai daugybę kartų yra paliudiję mūsų himno kūrėjo Vinco Kudirkos eilėraštyje „Labora!“ išreikšto pasižventimo Tėvynei maksimumą: „Kol dega krūtinėj šventa ugnis toji, / Kur traukia prie darbo ir duoda tiek vieko, / Jog menkas ir silpnas net milžinu stoji“.

Artėjant Vasario 16-osios šimtmečiui, „Draugo“ direktorių taryba ir Draugo fondas, atsiliepdami į Lietuvos Respublikos vadovų viešuosius kvietimus, kad visa Lietuvos visuomenė ir viso pasaulio lietuviai prisidėtų prie šios džiaugsmo šventės, ėmėsi iniciatyvos Lietuvos Respublikos atkūrimo šimtmečio jubiliejui rengti ir išleisti knygą apie Amerikos lietuvių pasiaukojimo Tėvynei darbus. Ypač daug apie tai rašyta Amerikos lietuvių laikraštyje „Draugas“, kuris gyvuoja daugiau negu šimtmetį. Nuo pat pirmo puslapio jame buvo rašoma apie Lietuvą ir visokeriopą išeivijos paramą tautai: materialinę, politinę, propagandinę, o ypač JAV lietuvių organizacinę ir kultūrinę veiklą, kuri labai svarbi ir Lietuvos kultūros bei visuomenės išlikimui.

Man, gyvenančiai išeivijoje ir visą laiką dirbusiai lietuvybės išlaikymo baruose, norėjosi, kad Lietuvos valstybės jubiliejui būtų atskleista, įvardinta lietuvybės Amerikoje vykdytos pagalbos Lietuvai visuma, jos prasmė, svarba ir vertingumas. Permaščiusi Amerikos lietuvių didžiąją XX a. misiją – ką darėme svarbiausio, išliekančio, lemtingo Lietuvos laisvei, lietuvių kultūrai, menui, mokslui, visuomenės

Draugo fondo nariai: fondo pirmininkė Marija Remienė, „Draugo“ laikraščio vyr. redaktorė Ramunė Lapas, fondo nariai – dr. Augustinas Idzelis, dr. Algis Norvilas, Birutė Zalatorienė, Ramunė Račkauskienė (sekretorė), Vacys Šaulys, Rūta Jautokienė, Leopoldas von Braun (iždininkas). Jono Kuprio nuotr. „Draugo“ redakcijos archyvas

tobulinimui ypač po Antrojo pasaulinio karo, nutariau, kad reikia knygos. Juk Lietuvoje iki šiol dar labai mažai žinoma apie Amerikos lietuvių pasiaukojimą tėvynei Lietuvai. Nors šiandien knygomis nėra visuotinai domimasi, bet manau, kad geresnio būdo įamžinti – palikti ateičiai žinių apie Amerikos lietuvių organizacijas, labdarą, visuomenę ir politinę veiklą, žmogiškąją auką – nėra. Ši mintis sustiprėjo žvelgiant į „Draugo“ 107 metų archyvą, kuriame sukauptas visas lietuviškas gyvenimas Amerikoje ir Amerikos lietuvių įnašas į Lietuvos Nepriklausomybę. Mūsų plati veikla buvo ir tebėra nukreipta lietuviybės išlaikymui ir mūsų protėvių tėvynės Lietuvos klestėjimui.

Įgyvendindama savo idėją, ją pirmiausia pristačiau Katalikų spaudos draugijos posėdyje direktoriams, kurie yra „Draugo“ leidėjai ir atsakingi už laikraščio leidimą. Leidėjų taryba pritarė minčiai apie ypatingą knygą, kuri apibendrintų išeivijos indėlį į Lietuvos nepriklausomybę. Bet šiai idėjai įgyvendinti neužtenka tik pritarimo ir „Draugo“ direktorių palaiminimo, reikia knygos autoriaus, redaktoriaus, o visus atsakymus sprendžia pinigai. Nė vienas laikraštis neišsilaiko iš prenumeratos. Kai „Draugą“ redagavo ir administravo kunigai marijonai, leidybos trūkumus padengdavo marijonai. Marijonai nešė ir visą atsakomybę už laikraščio gyvavimą. Tačiau laikai keičiasi. Neliko nė vieno lietuvio kunigo marijono nei redakcijoje, nei gyvenime. Dabar visa redakcija yra moterų rankose, o finansinę gyvybę palaiko kun. Viktoro Rimšelio, MIC, įsteigtas Draugo fondas. Draugo fondas nuolat skelbia piniginius vėjus. Tie patys skaitytojai yra ir Draugo fondo aukotojai.

Greitai teko spręsti knygos rengėjo problemą. Prieš 50-60 metų Amerikoje buvo daug žymių lietuvių rašytojų, istorikų, kurie išleido šimtus knygų. Jie visi, deja, iškeliavo pas Viešpatį. Laimei prieš dešimtmetį, 2009 m., Vilniuje susipažinau

su prof. dr. Juozu Skiriumi, kai teko pristatyti „Draugo“ šimtmečio knygą „Už tikėjimą ir lietuviybę“. Prof. J. Skirius, aptardamas knygą Nacionalinėje dailės galerijoje, plačiai pasisakė apie „Draugo“ istoriją ir per 100 metų jo nueitą kelią. Mačiau, kad jis yra gerai susipažinęs su Amerikos lietuvių išeivių gyvenimu ir darbais ir gerai supratęs išeivijos misiją – išlaikyti tautos kultūrą ir kalbėti pavergtos tautos vardu. Kilus naujos knygos Vasario 16-osios šimtmečio jubiliejui idėjai, teko su profesorium susipažinti arčiau. Jis pritarė mano sumanymui ir sutiko knygą parengti. Tais pačiais metais profesorius iškviečiau mėnesiui į JAV, sudarydama sąlygas rinkti medžiagą. Jis praleido dvi savaites Lituanistikos tyrimo ir studijų centre ir Balzeko lietuvių kultūros muziejuje Chicago'je, keliavo į Putnam'ą, į ALKA muziejų ir SLA bei Tautos fondo archyvus New Yorke.

Prof. dr. Juozas Skirius yra vienas pajėgiausių lietuvių išeivijos gyvenimo tyrėjų, daugelio knygų ir straipsnių autorius, Lietuvos edukologijos universiteto Vilniuje profesorius. Chicago's lietuviai jau neblogai jį pažįsta, nes jis įvairiose Chicago's (ir ne tik) lietuvių institucijose yra daug kartų lankęsis ir rinkęs medžiagą apie išeivijos istoriją ir asmenybes, „Drauge“ skelbęs straipsnių, davęs interviu „Margučio“ radijui. Tie, kurie domisi šia tema, žino profesoriaus knygas apie Amerikos lietuvių tarybą, Lietuvos diplomatiją, visuomenininkus ir diplomatus Bronių Kazį Balutį, Julijų J. Bielskį, straipsnius apie diplomata Anicetą Simutį, politiką ir žurnalistą Leonardą Šimutį ir daugelį kitų. Tai nepaprasto darbštumo mokslininkas, 1988 m. apgynęs istorijos mokslų kandidato (dabar humanitarinių mokslų daktaras) disertaciją tema „Lietuvos ir JAV politiniai-diplomatiniai, ekonominiai santykiai 1919-1929 m.“ Taigi šios knygos autorius yra solidus mokslininkas.

Suradus knygos autorių, teko spręsti knygos finansavimo problemą. „Draugo“ laikraštis finansiškai padėti negalėjo. Pinigų organizavimas yra labai sunkus ir nemalonus darbas. Prieš keliolika metų dar buvo dosnių tautiečių, kurie, suprasdami reikalą, gausiai atsiųsdavo aukų. Bet laikai pasikeitė. Žinodama, kiek Amerikos lietuviai aukojo Lietuvai nuo pat 1890 metų, atsisakiau prašyti Lietuvos vyriausybės paramos.

2009 m. „Draugo“ šimtmečio knygą išleista tik aukotojų lėšomis. Daugumos dosnių aukotojų nebėra tarp mūsų, o jų palikuonys lietuviškai mažai skaito, nors yra baigę lituanistines mokyklas. Naujosios emigracijos tautiečiai nėra įpratę aukoti nei bažnyčiai, nei laikraščio išlaikymui.

2015 m. rugpjūčio mėn. naujos knygos išleidimo problemas paskelbiau „Drauge“ ir dar kartą pabandžiau kreiptis į išlikusią antrosios bangos išeiviją, išdėstydamą knygos tikslą ir jos prasmę. Rašiau laiškus pažįstamiems ir draugams su ypatingu prašymu – būkime knygos apie lietuviybę Amerikoje leidėjai, kartu pastatykime paminklą lietuviybei. Juk bus aprašomas ir mūsų pačių bei mūsų tėvų, senelių gyvenimas ir siekiai. Aukotojų pavardės ir aukojama suma bus skelbiama knygoje; o kas parašyta, neiškirsi nei kirviu. Kviečiau išeivijos monografijoje įamžin-

ti savo artimuosius, kurie rėmė ir prenumeravo „Draugą“ dešimtmečiais, dalyvavo organizacijose, kurios išaugo laikraščio dėka. Kviečiau visus mielus lietuvius siųsti savo aukas Lietuvos išeivių Amerikoje istorijos knygai, o aukos dydis nesvarbus. Akcentavau, kad visi bus surašyti knygoje, o už kiekvieną auką dėkojama „Draugo“ laikraštyje. Kviečiau visus 2018 metais nauja knyga parodyti tėvynei Lietuvai, kad esame gyvybingi, kad buvome ir esame dosnūs lietuviškai spaudai ir lietuviškiems reikalams per visą šimtmetį. Po pirmojo kvietimo, prašant paramos knygai, atsiliepė nemažai asmenų. Aukos ateidavo ir vėliau. Jos buvo siunčiamos į Draugas Foundation ar „Draugo“ laikraštį (4545W. 63rd Street, Chicago, IL 60629).

Visoms ir visiems knygos aukotojams tariau nuoširdžiausią ačiū.

Didžiai dėkoju už kūrybą gerb. prof. Juozui Skiriui, kuris atliko ypač didelį darbą.

Didžiai dėkoju žurnalistei Audronei Viktorijai Škiudaitei, kuri knygą redagavo. Su Audrone palaikau ryšį nuo 2000 metų. Kartu su ja teko išleisti bent 4 knygas. Tai asmuo, kuris visą energiją ir kantrybę pašvenčia savo darbui ir užsibrėžtam tikslui.

Esu dėkinga kultūrininkui Vytautui Balčiūnui už patarimus ruošiant knygą ir nepaliekant ramybėje, kad išeivija būtų tinkamai paminėta ir įvertinta.

Ypatinga padėka „Draugo“ tarybos direktoriui dr. Jonui Daugirdui, kuris į anglų kalbą išvertė knygos santrauką, taip pat ilgamečiam „Draugo“ bendradarbiui Jonui Kupriui, padėjusian pastabomis ir atrenkant istorines nuotraukas.

Nuoširdžiai dėkoju knygos dailininkei Laimai Zulonei už rūpestingą knygos apipavidalinimą ir paruošimą spaudai.

Ypatinga padėka dar išlikusiems egzodo tautiečiams, kurie atsiliepė į prašymą aukomis paremti šią istorinę knygą, kurie nepamiršo paliktos tėvynės ir išlaikė ją mintyse ir širdyse.

Ačiū tariau visiems, kurie padėjo išleisti knygą.

Esu įsitikinusi, kad ši knyga leis mums visavertiškai suvokti Amerikos lietuvių pasišventimą Tėvynei, patriotiškumą, milžiniškas lietuvių puoselėjimo pastangas.

Skaitytojams linkiu neblėstančių įspūdžių ir gilaus įkvėpimo ateities darbams.

Marija Remienė

Draugo fondo pirmininkė

Chicago, 2017 m. lapkritis

Pratarmė

Kai visuomenėje kalbama Lietuvos istorijos bendraisiais klausimais, daugiau ar mažiau apsiribojama geografinė Lietuvos teritorija ir jos gyventojais. Tartum užsienio lietuviai būtų kažkas šalia Lietuvos. Tačiau lietuvių tauta, Lietuvos istorija – tai ne tik gyventojai Lietuvoje, bet ir lietuviai už jos sienų. Jų visų praeitis. Neatsitiktinai lietuvių išeivijos istorijos tyrinėtojas Egidijus Aleksandravičius, primindamas ir ragindamas sako: „Mes, lietuviai, pirmiausia turime saugoti savo gimtosios žemės lizdą, tačiau negalime nuodėmingai užsidaryti šioje erdvėje ir užmiršti visus kitus pasaulio lietuvius. Juk globalizacijos sraute Lietuva irgi yra tik viena, nors ir svarbiausia, lietuvių pasaulio dalis. Niekad neišsitekusios šiame žemės lopinėlyje tautos pasaulyje turi sutilpti ir viena, ir kita, ir *pažadėtoji žemė*, ir diasporos kontinentai“¹. Todėl prieš tyrinėtoją iškyla svarbi Lietuvos istorijos mokslo problema – lietuvių tautos (ir Lietuvoje, ir išeivijoje) praeities klausimų integruotas tyrinėjimas bei nušvietimas.

Vienas iš labai svarbių integracijos aspektų – išeivijos indėlis atkuriant, stiprinant Lietuvos valstybę (1918 m. ir 1990 m.), telkiant užsienio lietuvius kovai su okupacija, už nepriklausomybę, visokeriopą paramą teikiant savo tautiečiams ne tik nepriklausomoje Lietuvos valstybėje, bet ir agresyvių kaimynų okupuotoje Tėvynėje, neišskiriant tremtinių ir pabėgėlių. Be to, tie ryšiai, tam tikra tautos integracija, kad ir netiesiogine prasme, turėjo ir turi reikšmės palaikant lietuvybę išeivijoje. Indėlio būta ir esama ekonomikos, kultūros, švietimo, diplomatijos, finansų, politikos, propagandos srityse. Ši praeities informacija yra vertinga mūsų visuomenei ne tik pažintine, bet ir taikomąja-praktine prasme, nes gausi bei pasiturinti lietuvių išeivija, kurią papildė naujoji XX a. pab.-XXI a. pr. lietuvių išeivių banga, švelniai ir neįžeidžiamai vadinama „tarybukais“, ir toliau egzistuoja. Jiems, kaip ir ankstesnėms „grynorių“ ir „dipukų“ bangoms, Tėvynė tai pat svarbi, jie ja domisi, kiek išgali remia, bando palaikyti ryšius su artimaisiais ir t.t. Mums Lietuvoje reikia būti pasiruošusiems visapusiškiems ir naudingiems kontaktams su JAV lietuviais, o tuo pačiu ir su JAV valdžia².

Lietuvių išeivijos istorija – sudėtingas, gana subtilus, daugiabriaunis reikalas. Norint kuo geriau suprasti mūsų tautos dalies išeivijoje vietą, vaidmenį ir ryšius su savo Tėvyne bei susidaryti lietuvių diasporos užsienyje apytikrą vaizdą, būtina aiškintis mažų mažiausiai trimis kryptimis: analizuoti, aprašyti ir įvertinti a) lietuvių išeivių organizacijų, draugijų, parapijų, klubų veiklą; b) lietuvių išeivių teikiamą ma-

1 Aleksandravičius, E. *Karklo diegas: lietuvių pasaulio istorija*. Vilnius: Versus aureus, 2013, p. 19.

2 Skirius, J. *Lietuvos ir Jungtinių Amerikos Valstijų ryšiai XX amžiaus pirmoje pusėje. Mokslo darbų apžvalga. Humanitariniai mokslai, istorija (05H)*. Vilnius: VPU leidykla, 2010, p. 34.

terialinę, kultūrinę ir politinę-propagandinę paramą Lietuvai; Lietuvos valstybės ir visuomenės dėmesį, paramą ir kontaktus su savąja išeivija. Tik šių trijų dėmenų išsamus atskleidimas leis kada nors suvokti lietuvių išeiviją, kaip lietuvių tautos sudėtinę dalį.

Kaip kilo mintis imtis šios knygos?
Idėja kilo aktyviai JAV lietuvių veikėjai, Draugo fondo tarybos pirmininkei Marijai Remienei. 2014 m. viename renginyje Vilniuje, pokalbio metu, ji išsakė norą imtis iniciatyvos globoti leidinį, skirtą Lietuvos valstybės 100-mečio jubiliejui. Ir paklausė, ar nesutikčiau šio darbo imtis. Prisipažinsiu, pasiūlymas buvo nelauktas. Iš karto mintyse iškilo galimi darbo sunkumai: platus laikotarpis, daug organizacijų ir draugijų, kurios vienaip ar kitaip darbavosi tautos ir Lietuvos valstybės labui, o kur dar šimtai aktyvių tautiečių. Teko ilgokai svarstyti, bet p. Marijos raginamas sutikau.

Pradžiai Draugo fondui pateikiau platų knygos planą, kuriam fondo taryba pritarė. Taip keleriems metams užsikroviau atsakingą, bet tuo pačiu ir be galo įdomią naštą.

Daugelis mano pašnekovų, išgirdę, kad rašau knygą, įsivaizdavo, jog bus aprašomos JAV lietuvių organizacijos, jų veikėjai. Praktiškai – tikėjosi naujos JAV lietuvių istorijos. Ne kartą teko aiškinti, kad tai bus pasakojimas apie JAV lietuvių finansinę, propagandinę ir kitokią paramą ir išeivių darbus Lietuvai per šimtmetį; kad autorių šiuo atveju domina tautiečių Amerikoje tiesioginė parama Tėvynei. Be jokios abejonės teko aiškinti, kad šalia yra ir kitokia parama – netiesioginė – tai išeivijos per visą egzistavimo laikotarpį dedamos pastangos stiprinti pačios bendruomenės lietuviybę. Bet tai jau kita labai plati tema, reikalaujanti daugiatomio leidinio.

Turiu pripažinti, kad rašyti šios dienos istoriją, kai dar esama gyvų liudininčių, yra nedėkingas darbas. Kai medžiagos rinkimo reikalu 2015 m. lankiausi JAV, viename susitikime apie planuojamą darbą užsiminiau kultūrologui prof. Stasiui Goštautui. Jis nustebusiu veidu pasižiūrėjo į mane ir labai nuoširdžiai užjautė sakydamas, jog susilauksiu didelės kritikos ir bus daug nepatenkintų, kurie „neras savęs ir kitų toje knygoje“. Į profesoriaus pastabą reagavau atsakydamas, kad į vieną knygą visų veiksmų sutalpinti neįmanoma. O išsakytos pastabos visuomet yra naudingos.

Įsidėmėtinas Amerikos lietuvių inžinierių ir architektų sąjungos (ALIAS) veterano Alekso Vitkaus laiškas Nijolei Dobrovolskienei – ALIAS veikėjai, kuriame jis sąjungos indėlį į Lietuvos reikalą vertina kukliai: „Kiek aš pamenu, tokios pa-

„Help Free Lithuania“ – atvirutė, išleista Chicago'je. J. Skiriaus asmeninis archyvas

„Amerikos lietuviai, gelbėkit!“. Atvirutė.
J. Skiriaus asmeninis archyvas

ramos buvo, bet nemanau, kad ALIAS būtų ta linkme ką nors minėtino nuveikusi“. N. Dobrovolskienė teiginį išplečia: „Žinoma, ALIAS nariai ir lėšomis, ir politinėmis akcijomis prisidėjo, kaip ir kitos lietuviškos organizacijos, prisijungdami prie bendrų renginių. (...) ALIAS ir nebuvo politinė organizacija, savo ištikimybę ir tikėjimą

Lietuvos ateitimi reiškė kitomis kultūrinėmis formomis, visa jos veikla buvo skirta Lietuvai“³. Manau, kad taip galima būtų pasakyti apie kiekvieną JAV lietuvių organizaciją, draugiją, klubą ar patriotiškai nusiteikusių išeivį. Taip iš tiesų ir buvo – dirbo lietuviškiems reikalams. O pasverti įdėtą paramą – gana keblus reikalas.

Kiek leido turima medžiaga, knygoje siekiama apžvelgti tiesiogiai Lietuvai lietuvių išeivijos atliktus darbus. Tūkstančiai tėvynainių Amerikoje lietuviškiems ir Lietuvos reikalams nuoširdžiai ir nesavanaudiškai aukojo ne tik uždirbtus pinigus, bet ir laisvalaikį renginiams, fizinę jėgą talkinant labdaros organizacijoms. Taigi savanorystės ir labdaros tradicija ne tik išlaikyta, bet ir tęsiama iki šiol. Ši knyga – tai padėka jiems, tiems, kurie neužmiršo ir neužmiršta Lietuvos.

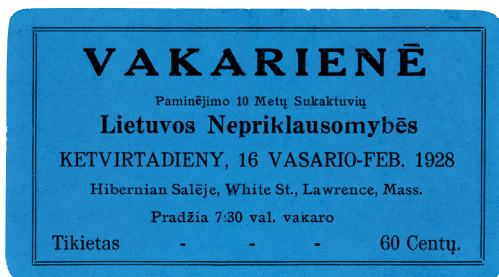
Be to, su JAV lietuvių išeivijos darbais ir nuopelnais labai svarbu supažindinti Lietuvos visuomenę. Išeivijoje apie tai nuolat buvo ir yra rašoma lietuviškoje spaudoje, leidžiami jubiliejiniai leidiniai ir atsiminimai. Tuo tarpu Lietuvoje išeivijos veikla – *terra incognita* – niekam nėra žinoma. Išskyrus saujelę žmonių, kurie yra tiesiogiai susiję su išeivija per verslą ar tyrinėjimus. Lietuvos visuomenės supratimas apie išeiviją yra apytikriai toks – JAV lietuvių yra daug, jie ten puikiai gyvena, turi gerai apmokamus darbus. Kai kas dar pasakytų, kad ten veikia lietuvių išeivių organizacijų. Ar tokios informacijos mums, „emigrantų tautai“, pakanka? Žinoma, ne! Ši knyga, reikia tikėtis, papildys, gal net kažkiek pakeis visuomenės požiūrį į lietuvių išeiviją Amerikoje. Tuo labiau, kad tokia padėtis gerai žinoma JAV lietuvių vadovybei, kuri yra susirūpinusi „pateikti daugiau žinių apie JAV LB visuomeninę veiklą Lietuvos labui“⁴.

3 2017 05 29 N. Dobrovolskienės laiškas J. Skiriui. AA, b. 29 (Susirašinėjimas knygos „JAV lietuvių darbai Lietuvai 1918-2018: gyvenimas Amerikoje, talka Tėvynei“ rengimo reikalu), l. n.

4 JAV lietuvių bendruomenės XXI tarybos I-osios sesijos nutarimai. *Amerikos lietuvis*, 2015, gruodžio 3, nr. 48, p. 17.

„1916 m. lapkričio 1 d.
Lietuvių dienos“
darbuotojai.
SLA Auksinio jubiliejaus
Albumas 1886-1936. New York,
1936, p. 277

Lietuvos nepriklausomybės švenčių organizavimas. Bilietas (abi pusės).

J. Skiriaus asmeninis archyvas

Į knygą sudėjau, kaip man atrodė, esminius dalykus, kuriuos pavyko rasti spausdintame ir gyvame žodyje, kurie po daugiau kaip 35 metų išeivijos veiklos tyrinėjimų atrodė būtiniausi. Aprašomasis laukas labai platus, be galo gausus įvykių, kuriuose sukosi šimtai ir tūkstančiai mūsų tautiečių. „Suvaldyti“ procesus, sudėlioti jų herojus ne visuomet pavyko ne tik dėl gausybės faktų, bet ir dėl nepakankamai išviešintos ir prieinamos dokumentinės medžiagos. Todėl iš anksto atsiprašau už kai kuriuos netyčinius praleidimus, už kai kurių organizacijų ir veikėjų darbų nepakankamą įvertinimą. Ateities istorikai papildys ir ištaisys autoriaus „nusižengimus“. Turiu pastebėti, jog kiekvienos knygos dalies, ypač trečiosios, iškeltos temos – būsimų mokslininkų platesnių tyrimų objektai. Tikėtina, kad mano šiek tiek aptarti klausimai dar sulauks ne vieno išsamaus straipsnio, studijos, gal net ir monografijos.

Rašant kilo asmenvardžių ir vietovardžių rašybos dilema. Mat vienaip rašoma Lietuvoje, kitaip – JAV išeivių spaudoje. Pasirinkimą nulėmė knygos leidėjai, kurie Amerikoje yra pripratę prie originalios rašybos.

Ši knyga – tai savotiška padėka JAV lietuviams už jų nesavanaudišką paramą Lietuvai, jos žmonėms, už atmintį ir meilę savo senajai Tėvynei.

Padėkos

Knygos rengimo metu buvo kreiptasi į įvairaus rango išėivijos veikėjus, JAV gyvenančius lietuvius, ieškant papildomos informacijos, tikslinant praeities įvykius. Vieni atsiliepė, kiti, deja, ne. Savo stažuočių metu JAV neišvengiamai bendravau su mūsų išėiviais, klausiausi jų pasakojimų, diskutuodavome įvairiais išėivių gyvenimo klausimais. Tokiu būdu išgirsta medžiaga papildydamas mokslinius tyrimus bei literatūros ir spaudos duomenis, po truputį klijavau išėivijos labdaringos veiklos mozaiką.

Dėkingas už ilgesnius ar trumpesnius pokalbius, pasidalintus prisiminimus bei patarimus prof. Stasiui Goštautui, Vaclovui Momkui, advokatui Sauliui Kupriui, dr. Augustinui Idzeliui, Danutei Bindokienei, Reginai Narušienei, Jonui Stundžiai, Jonui Vainiui, Edmundui Kulikauskui, Tomui ir Skirmantei Miglinams, Kristinai Lapienytei, Loretai Timukienei, dr. Mirgai Girniuvienei, Mildai Šatienei, Sigitai Šimkuvienei, dr. Leonidui Ragui-Ragauskui, Vytui Stanevičiui, Nijolei Naušėdienei, Donatui Janutai, Pranui Valiui, prof. Benediktui Mačiukai, prof. Virgilijui Krapauskui, dr. Mykolui Drungai, Arūnui Zailskui, Inai Bray, Marytei Utz, dr. Ramunei Račkauskienei, Aurelijai-Nijolei Dobrovolskienei, Stenley Balzekui, Jr., Sigitai Balzekienei, Juozui Polikaičiui, Ramunei ir Raimundui Lapams; maj. dr. Algirdui Kanaukai, pulk. Donatui Skučui; seselėms Margaritai, Ignei ir Paulei; Šv. Kazimiero vienuolijos seselei Margaret Petcavage (Petkevičiūtei), Enatai Skrupskelytei, Birutei Zalatorienei, Daivai Čekanauskaitei-Navarette, Marytei Bizinkauskaitei, Albinui Markevičiui, Laimai Vincei Sruoginis, dr. Irenai ir George'ui Suboczewski'ams, prof. Kęstučiui Skrupskeliui, advokatui Povilui Žumbakiui, kunigams Jauniui Kelpšui, Antanui Gražuliui, Liudui Miliauskui ir Izidoriui Sadauskui; Aldonai Simutytei-Sruoginis, Reginai Juškaitei-Švobienei, Jolitai Kisieliūtei-Narutienei, Skirmai Kondratienei, Elenai Ablingytei, Dainai Siliūnas, Dainai Čyvienei, Ramunei Kubilius, muziejininkėms Ritai Eirošiūtei-Janž ir Karilei Vaitkutei, Lietuvos KAM atstovei Daivai Beliackienei, LCVA direktoriui Daliui Žižiui, dr. Daivai Dapkutei, akademikui Antanui Buračui, lietuvių švietimo draugijos „Rytas“ pirmininkui Algimantui Masaičiui, Tautos fondo atstovybės Lietuvoje sekretorei Vidai Lelkaitienei, Aurimui Jaskoniui, Jolantai Normantienei ir daugeliui, daugeliui kitų.

Jau nebeturiu galimybės tiesiai padėkoti išėjusiems į Anapilį prof. Jonui Račkauskui, žiniasklaidininkui Petruui Petručiui, fotomenininkams Algimantui Keziui ir Jonui Tamulaičiui, dr. Gediminui Balukui, dr. Česlovui Masaičiui, Antanui ir Marijai Rudžiams, dr. Kaziui Ambrozaičiui, prof. Tomui Remeikiui, pedagogui Juozui Masilioniiui, Juozui Rygeliui, Magdalenai Stankūnienei, Mečiui Valiukė-

nui, Adolfui Baliūnui, kompozitoriui Leonardui Šimučiui, Jr., redaktoriui Vytautui Radžiui, prof. Zenonui Rekašiui, prof. Alfredui Erikui Senui, prof. Kaziui Almenui, kunigams Juozui Vaišniui, dr. Arvydui Žygui ir Rapolui Krasauskui; sesei Christella'ei, literatei Stasei Petersonienei, dr. Antanui Razmai, disidentui dr. Vytautui Skuodžiui ir kt.

Ypatingas padėkos žodis mano nuolatinei konsultantei Marijai Remienei, kuri visada dalijosi savo žiniomis, nuolat ragindama nesustoti rašyti. Jos dėka užsimezgė ir mano plati korespondencija su tautiečiais Amerikoje. Tariu nuoširdų ačiū mano tekstų kruopščiai tvarkytojai Audronei Škiudaitei-Girininkienei, laikraščio *Draugas* bendradarbei. Perpratusi JAV lietuvių mąstyseną, ji buvo nepakeičiama patarėja mano kūrybinio darbo eigoje.

Draugo fondas tapo mano rašomos knygos globėju. Fondo nariai puikiai suprato tokio kūrinio svarbą JAV lietuviams, gal net ir visai lietuvių išeivijai. Už tai fondo nariams tariu ačiū.

Nuoširdžiai dėkingas savo recenzentams dr. Daliai Cidzikaitei, dr. Vitalijai Stravinskienei ir dr. Ramūnui Kondratui, kurie, puikiai pažindami JAV lietuvius ir suprasdami darbo, nušviečiant ir įamžinant lietuvių išeivijos veiklą Tėvynei, reikalingumą, patarimais, įžvalgomis brandino būsimą knygą.